

СМОЛЬНИКОВА Е. Г. Концепция автономного обучения иностранных языков в системе педагогики высшей школы.

Статья посвящена актуальной проблеме современной педагогики высшей школы – автономному обучению иностранных языков в контексте личностно-ориентированного обучения. Рассматривается актуальность исследуемой темы в соответствии с основными приоритетами развития современной высшей школы. Отмечается необходимость заимствования передового зарубежного опыта. Автор предоставил результаты семантического анализа понятия “автономия” в понимании отечественных и зарубежных ученых с точки зрения разных наук. Было обнаружено, что не существует исчерпывающего понимания этого феномена и выделены два основных взгляда на определение этого термина. Эта категория рассматривается автором через призму концепции автономного обучения, успешно развивающегося в сфере образования разных стран мира, с конца 60-х гг. XX ст. Определено, что отечественные ученые разделяют мнение западных ученых во взглядах на суть изучаемого нами феномена, но редко обращаются к понятию “автономия” в педагогическом контексте.

Ключевые слова: “автономия”, “автономность”, автономное обучение.

SMOLNIKOVA O. G. Concept of autonomous learning in the field of higher education language pedagogy.

The article highlights the actual problem of modern high school pedagogy - autonomous learning of foreign languages in the context of student-centered learning. We consider the relevance of the research theme in accordance to the basic priorities of modern higher education and necessity of foreign experience borrowing. The author presents the semantic analysis results of the term “autonomy” in the understanding of domestic and foreign scientists in the field of psychology, philosophy and pedagogy. It is generally accepted that there isn't an accurate understanding of the phenomenon so we define two basic explanations of this term. This category is considered through the prism of the autonomous learning concept, which has been successfully developed in the field of education of other countries in the world since the late 1960s. We determine that our scientists share the view of Western scholars in their views on the essence of the phenomenon we are studying, but rarely refer to the term “autonomy” as the pedagogical context.

Keywords: autonomy, autonomous learning, learner autonomy.

УДК 378.091.12:796-051

**Тищенко Т. Б.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**РОЛЬ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З ВОЛЕЙБОЛУ
ДО ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті зазначено, що діяльнісний підхід орієнтує процес формування готовності майбутніх тренерів-викладачів з волейболу до тренерської діяльності на діяльність, спрямовану на постановку і вирішення конкретних професійних завдань. Автор вказує, що діяльнісний підхід розглядається як методологічний напрям, який передбачає опис, пояснення і

проектування різних предметів і процесів, що підлягають науковому розгляду, з позиції категорії “діяльність”. Цей підхід дає змогу спроектувати підготовку майбутніх тренерів-викладачів з волейболу через включення їх в різні форми і види пошукової діяльності. Діяльнісний підхід є методологією, що спрямована на формування практичних дій, необхідних майбутнім тренерам-викладачам з волейболу для здійснення особистісної і соціально значущої тренерської діяльності. У контексті цього підходу завданнями викладачів є: створення професійного середовища, що сприяє формуванню позитивного ставлення студентів до змагальної діяльності; передача знань про сутність і технологію тренерського супроводу; формувань базових умінь та навичок тренерської діяльності. Студентам діяльнісний підхід дозволяє: усвідомити власні потреби, можливості і результати оволодіння новими професійними функціями; включитися у різноманітні види і форми змагальної діяльності; знаходитися у партнерських взаєминах з викладачем; мати певну свободу у виборі шляху засвоєння відповідної професійної позиції. Основними принципами застосування діяльнісного підходу у вищій фізкультурній освіті є: принципи єдності свідомості і діяльності, активності і предметності; самостійності, мотивації, перетворювального і цілеспрямованого характеру діяльності, суб’єктності і опосередкованості діяльності, ефективності.

Ключові слова: діяльнісний підхід, формування, готовність, майбутні тренери-викладачі з волейболу, тренерська діяльність.

Орієнтація діяльності вищої школи спрямована на кінцевий результат, яким є задоволення потреби суспільства у висококваліфікованих і компетентних фахівцях, здатних забезпечити позитивний і динамічний розвиток держави. На вищі навчальні заклади покладається найважливіше завдання – забезпечити відповідний соціальному замовленню рівень підготовки майбутніх тренерів-викладачів з волейболу. Вирішити це завдання можна тільки шляхом цілеспрямованих зусиль, спрямованих на підвищення якості вищої фізкультурної освіти.

З позицій сьогодення теоретико-методологічною основою формування готовності майбутніх тренерів-викладачів з волейболу до тренерської діяльності повинен стати діяльнісний підхід.

Діяльнісний підхід у педагогічній освіті досліджували О. В. Бондаревська, П. Я. Гальперін, І. Я. Лернер, П. І. Пидкасистий та ін. Реалізацію діяльнісного підходу автори розглядають через: максимальне використання розвивальних можливостей навчальних ситуацій і вивчення його предметного знання (Т. А. Ратт); організацію активної діяльності студентів, орієнтованої на зміну рівня їх творчого професійного мислення та професійної компетентності (Р. П. Гуцалюк). У процесі розвитку теорії педагогічної освіти у діяльнісному підході, як вважає З. А. Каргіна, відзначились ще й такі підходи: контекстний (Л. Ф. Афонченко, Т. І. Калашникова), особистісно-діяльнісний (Л. А. Безбородова, Л. М. Гура, В. Г. Кочеткова), особистісно-розвивальний (Е. В. Парфьонова), інтегративно-діяльнісний (Н. А. Порошина), рефлексивно-діяльнісний (І. Ю. Ісаєва), креативно-діяльнісний (А. В. Кисляков), системно-діяльнісний (Л. Ф. Афонченко, Е. В. Мещерякова) [3].

Роботу виконано відповідно до плану НДР Інституту фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Метою статті є з'ясування ролі діяльнісного підходу у формуванні готовності майбутніх тренерів-викладачів з волейболу до тренерської діяльності.

Для аналізу професійної діяльності тренерів-викладачів з волейболу потрібний апарат, адекватний цій діяльності. Таким універсальним апаратом слід визнати діяльнісний підхід і психологічну теорію діяльності. Т. А. Арташкина пропонує виходити з таких міркувань:

– діяльнісний підхід, маючи міждисциплінарний характер, є формою наукової інтеграції. Її засобами є: поняття, категорії, проблеми, принципи, закони, підходи до пізнання, концепції;

– єдність категоріально-понятійного і концептуального апарату різних галузей знання, що використовують діяльнісний підхід, дає змогу застосовувати його для аналізу професійної діяльності фахівців різної кваліфікації;

– поняття “діяльність” є філософською категорією, яка окрім цієї якості має ще одну дуже істотну властивість – властивість полісемії. Тому необхідно вводити обмеження при її експлікації;

– у цьому контексті діяльність виступає предметом спеціального дослідження;

– поняття “діяльність” трактується з погляду змісту професійної діяльності, що виконується фахівцем. З огляду на це на перший план виступає процес, відповідно до якого виконується діяльність;

– під структурою діяльності розуміється її операціональний склад, що дає змогу фахівцю виконувати цю діяльність. Послідовне виконання структурних одиниць діяльності утворює процес відповідної діяльності;

– діяльність складається з дій, дії можуть розкладатися на операції. Таким чином, “операція” є тією нерозкладною одиницею, “клітинкою” діяльності, яка породжує будь-яку діяльність [1].

Згідно з теорією діяльності, як вказують Н. Т. Тверезовська і Т. В. Тарнавська, студент є суб'єктом пізнання, а освітній процес є не просто передачею наукових знань, їх засвоєнням і відтворенням, а розвитком пізнавальних здібностей студента і його основних психічних новоутворень [7]. Розвиває не знання, а його спеціальне конструювання, яке моделює зміст майбутньої діяльності і методи її пізнання.

Особистість у контексті діяльнісного підходу розглядається як цілісне утворення, що відображає соціальну сутність індивіда – свідомого суб'єкта професійної діяльності і міжособистісних відносин, що виникають в інституті спорту. Т. В. Михайлова наголошує на тому, що необхідно відокремлювати дві взаємопов'язані і взаємообумовлені підструктури особистості: якості індивіда (темперамент та індивідуальні якісні особливості психічних процесів) і властивості індивідуальності (мотиви, ставлення і характер)

[3, с. 63]. Зв'язки цих підструктур визначають як соціально-типове, так і індивідуально-неповторне в особистості.

На думку Р. А. Пилюяна, однією з головних умов підвищення ефективності підготовки тренерів є така організація цього процесу, яка розглядає передачу знань студенту і формування у нього професійно необхідних умінь і навичок не як самоціль, а лише як засіб досягнення головної мети навчання – пробудження у конкретному суб'єктові *діяча*, здатного творчо і самостійно вирішувати завдання залучення дітей, підлітків, молоді й інших груп населення (через свій вид спорту) до фізичної культури і допомоги найбільш здібним з них досягнути вищих спортивних результатів [6, с. 5].

Р. А. Пилюян визначає основні положення діяльнісного підходу до підготовки майбутніх тренерів-викладачів:

1. Процес формування професійного тренера складається з двох етапів. На першому (перший рік навчання у вищому навчальному закладі) студент оволодіває знаннями про історію, понятійний і дослідницький апарат виду спорту, а також уявленнями про основи виховання, навчання і тренування. На другому етапі (другий-четвертий роки навчання у вищому навчальному закладі) студент оволодіває методикою багаторічної підготовки спортсмена в обраному виді спорту. Причому багаторічну підготовку Р. А. Пилюян пропонує розглядати як поступове формування з новачка майстра спорту міжнародного класу. За 5-7 років спортсмени в три етапи проходять шлях від масового спорту – через поглиблене вдосконалення – до спорту вищих досягнень. При цьому весь зміст підготовки пропускається крізь призму практичних завдань, які стоять перед тренером на кожному з виділених етапів і спрямовуються на досягнення рівня майстерності, що відповідає цьому періоду становлення спортсмена.

2. Зміст і методичне забезпечення програми формування тренера передусім спрямовані на вироблення у студента власної концепції багаторічної підготовки спортсменів. Під нею Р. А. Пилюян пропонує розглядати систему поглядів, реалізація яких приводить тренера до постановки перед спортсменом реальної мети і досягнення її з оптимальною витратою духовних і фізичних сил і мінімальними моральними витратами. В ній є місце усім учням, не зважаючи на те, що вони мають різні здібності, неоднакову підготовленість, різноманітні мотиви, що привели їх в спортивний зал.

3. Програма і методика викладання дисциплін працюють на формування у студентів стійкої мотивації до тренерської діяльності. Досягти цього вдається завдяки розкриттю особистісного і громадського сенсу цієї справи [6, с. 9].

При формуванні готовності майбутніх тренерів-викладачів з волейболу до тренерської діяльності нами враховано положення про те, що успіх роботи тренера, на думку І. Дегтярьова, значною мірою залежить від рівня розвитку у нього функціональних компонентів [2, с. 26]. До них належать: уміння постійно накопичувати, узагальнювати і систематизувати наукові знання, трансформувати їх у навчальні знання на основі загальних закономірностей виховної і навчально-тренувальної роботи; побудова тренувального процесу команди або окремих спортсменів, спрямованого на досягнення запланованої конкретної мети або рівня підготовленості; схильність до узагальнення власного досвіду роботи, спрямована на створення методичних розробок і навчальних посібників; комунікабельність, адекватне і коректне встановлення взаємовідносин з командою або спортсменами, з адміністрацією спортивної структури (клубу, комітету); здатність організувати колектив окремо взятих спортсменів або команди, створити в ньому органи самоврядування на період зборів або змагань, впливати на взаємини всередині спортивного колективу [2, с. 26].

Нами при підготовці майбутніх тренерів-викладачів з волейболу у вищих навчальних закладах враховуються основні особливості, що характеризують діяльність тренера, до яких А. Н. Ніколаєв відносить такі:

1. Важлива особливість професійної діяльності тренера полягає у тому, що тренеру відводиться провідна роль щодо впливу на особистість спортсмена. Дослідники відзначають, що через специфіку спортивної діяльності ця особливість висуває високі вимоги як до професіоналізму, так і до особи тренера.

2. Діяльність тренера характеризується високою мірою відповідальності за фізичне і психологічне благополуччя спортсменів. У процесі підготовки спортсменів тренер несе моральну, професійну і юридичну відповідальність за їх виховання, здоров'я та якість спортивних результатів. У зв'язку з цим тренер повинен виконувати і роль вихователя і різні інші ролі, виконання яких чекають від нього спортсмени. На думку Г. І. Савенкова, тренер на різних етапах розвитку спортсмена виступає у різних ролях: на ранніх етапах – у ролі опікуна (заміщає батьків); на пізніших – у ролі наставника, на етапі спорту вищих досягнень – у ролі керівника.

3. Відносна нестійкість системи “тренер – спортсмен”. Тренеру важливо вселити довіру до свого професіоналізму і викликати у спортсменів симпатію. Ставлення спортсменів до тренера пов'язано із зростанням їх результатів.

4. Підвищена стресогенність діяльності тренера, що призводить до значних нервових перевантажень і що, у свою чергу, може негативно позначатися на успішності його діяльності. Сюди можна віднести такі чинники:

– діяльність тренера часто проходить в умовах спортивних зборів або на виїзді, або в якихось інших нестандартних і незвичних умовах, при мінімальному комфорті і відриві від сім'ї;

– тренеру доводиться вступати в контакт з широким колом людей, які причетні до забезпечення навчально-тренувального і змагального процесу: з учнями і їх батьками, представниками адміністрації, колегами, суддями на змаганнях, членами і керівниками інших команд, з журналістами;

– успішність діяльності тренерів залежить не тільки від них самих, але й від спортивних досягнень їх учнів, від керівників і навіть від матеріальної бази; діяльність тренера характеризується високим ступенем “професійного ризику”, оскільки завжди існує вірогідність “марності” багаторічної роботи внаслідок травматизму та особистих обставин спортсменів;

– престиж тренера відрізняється нестійкістю, і його рівень досягає вершини тільки у момент вдалого виступу спортсменів і нестримно падає, коли його переслідують тимчасові невдачі, бо діяльність тренера має високу конкурентність, нестабільність статусу і професійного положення;

– діяльність тренера пов'язана з високим рівнем емоційного навантаження, оскільки вона носить публічний характер і від неї багато що залежить. У процесі змагання він випробовує такі самі переживає емоції, як і спортсмени, але повинен стримуватися;

– тренерська діяльність завжди допускає можливість отримання травм при показі, страховці і в інших випадках, коли тренер сам виконує рухові вправи, особливо в умовах, коли показники фізичного стану вже знижуються, до чого він буває психологічно не підготовленим.

Таким чином, виходячи з розуміння взаємодії суб'єктів освітнього процесу вищих навчальних закладів як складного феномену, осмислення якого може і повинно здійснюватися з різних точок зору, в якості парадигматичної методології нами обрано діяльнісний підхід. Його сутність і цінність полягають в тому, що цей підхід підкреслює ідеї формувального і розвивального призначення змагальної діяльності, ідеї моделювання формування готовності майбутніх тренерів-викладачів з волейболу до змагальної діяльності.

Використана література:

1. *Арташкина Т. А.* Использование деятельностного подхода в практике высшей школы [Электронный ресурс] / Т. А. Арташкина. – Режим доступа : <http://oaji.net/articles/457-1393666593.pdf>
2. *Дехтярев И.* Держись в седле, тренер! / И. Дехтярев // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 1. – С. 26-27.
3. *Каргина З. А.* Методологические подходы к профессионально-педагогическому образованию: обзор современных научных исследований [Электронный ресурс] / З. А. Каргина. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/33_PRNIT_2012/Pedagogica/2_119680.doc.htm
4. *Михайлова Т. В.* Социально-педагогические основы деятельности тренера : [монография] / Т. В. Михайлова. – М. : Физическая культура, 2009. – 288 с.

5. Николаев А. Н. Креативность и когнитивная обусловленность творчества в деятельности тренера / А. Н. Николаев // Психологические основы учебно-воспитательной работы. – СПб. : БПА, 1998. – С. 10-14.
6. Пилоян Р. А. Деятельностный подход при подготовке специалистов в сфере физической культуры / Р. А. Пилоян // Теория и практика физической культуры. – 1996. – № 8. – С. 5-9.
7. Тверезовская Н. Т. Деятельностный подход в образовании: обзор исследований [Электронный ресурс] / Н. Т. Тверезовская, Т. В. Гарнаевская. – Режим доступа : http://www.rusnauka.-com/33_PRNIT_2012-/Pedagogica/2_119680.doc.

ТИЩЕНКО Т. Б. Роль деятельностного подхода в формировании готовности будущих тренеров-преподавателей по волейболу к тренерской деятельности.

В статье отмечено, что деятельностный подход ориентирует процесс формирования готовности будущих тренеров-преподавателей по волейболу к тренерской деятельности на деятельность, направленную на постановку и решение конкретных профессиональных заданий. Автор указывает, что деятельностный подход рассматривается как методологическое направление, которое предусматривает описание, объяснение и проектирование разных предметов и процессов, которые подлежат научному рассмотрению с позиции категории "деятельность". Этот подход позволяет спроектировать подготовку будущих тренеров-преподавателей по волейболу через включение их в разные формы и виды поисковой деятельности. Деятельностный подход является методологией, которая направлена на формирование практических действий, необходимых будущим тренерам-преподавателям по волейболу для осуществления личностной и социально значимой тренерской деятельности. В контексте этого подхода заданиями преподавателей являются: создание профессиональной среды, содействующей формированию позитивного отношения студентов к состязательной деятельности; передача знаний о сущности и технологии тренерского сопровождения; формирование базовых умений и навыков тренерской деятельности. Студентам деятельностный подход позволяет: осознать собственные потребности, возможности и результаты овладения новыми профессиональными функциями; включиться в разнообразные виды и формы состязательной деятельности; находиться в партнерских взаимоотношениях с преподавателем; иметь определенную свободу в выборе пути усвоения соответствующей профессиональной позиции. Основными принципами применения деятельностного подхода в высшем физкультурном образовании являются: принципы единства сознания и деятельности, активности и предметности; самостоятельности, мотивации, превращающего и целеустремленного характера деятельности, субъектности и опосредованности деятельности, эффективности.

Ключевые слова: деятельностный подход, формирование, готовность, будущие тренеры-преподаватели по волейболу, тренерская деятельность.

TYSHCHENKO T. B. Role of the activity approach in shaping the future readiness volleyball coaches-teachers to coaching.

The article noted that the activity approach orients the process of formation of readiness for future volleyball coaches coaching activities to the activities aimed at the formulation and solution of specific professional tasks. The author indicates that the activity is regarded as a methodological approach direction, which provides a description, explanation, and design different objects and processes, which are subject to scientific scrutiny from the perspective of the category of "activity". This approach allows you to design training future volleyball coaches-teachers through their inclusion in various forms and types of search activity. Activity-based approach is a methodology that focuses on developing practical actions necessary future volleyball coaches- teachers for the implementation of personal and social significance of coaching. In the context of this approach tasks teachers are creating a professional environment that promotes positive attitudes of students to the competitive activities; transfer of knowledge about the nature of coaching and technology support; formations basic skills coaching. Activity-based approach allows students: realize their own needs, capabilities and results of mastering new professional functions; involved in a variety of types and forms of

competitive activity; be in partnership with a teacher; have a certain freedom to choose the way of mastering the relevant professional positions. The basic principles of the application of the activity approach in higher physical education are: the principles of unity of consciousness and activity, activity and objectivity; independence, motivation, converting and purposeful nature of the activity, subjectivity and mediation activities efficiency.

Keywords: *activity approach, the formation, availability, future volleyball coaches-teachers, coaching activities.*

УДК 378.147:78

Федоришин В. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА АКМЕОЛОГІЧНОЇ РОЗВИНЕНОСТІ СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Стаття розкриває особливості структурної побудови акмеологічного розвитку майбутніх учителів музики у процесі мистецького навчання. Адже акмеологічний розвиток майбутнього вчителя музики в процесі навчання в інститутах мистецтв та музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів мистецької освіти забезпечує взаємозв'язок структурних компонентів, а саме: мотиваційно-цілеспрямований, орієнтаційно-компетентнісний, комунікативно-технологічний, проєктивно-корекційний, діяльнісно-творчий. У статті доведено, що вибір оптимальних засобів впливу на формування особистості, відстоювання точки зору щодо утвердження власної "Я"-позиції спрямовує майбутнього вчителя на досягнення найвищого ступеня розвитку, а саме акмеологічного самовдосконалення.

Ключові слова: *компонентна структура, акмеологічний розвиток, майбутній вчитель музики, інститути мистецтв, педагогічні університети.*

Високі вимоги до якості фахової підготовки майбутніх учителів музики зумовлюють необхідність створення та впровадження в практику цілісної системи акмеологічного розвитку студентів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв педагогічних університетів [1, с. 33]. Адже сучасна вітчизняна освіта переживає період глобальних трансформацій відповідно до міжнародного рівня фахівців цього профілю, які зумовлені новими тенденціями в розвитку суспільства, а також динамікою науково-технічного прогресу.

Справжній викладач будь-якого напрямку – завжди соціально активна особистість, з яскравою індивідуальністю, здатна до цілеспрямованого й свідомого самовдосконалення, до вільного життєвого самовизначення та творчої самореалізації в професії. Це твердження особливо принципове для майбутніх викладачів мистецьких спеціальностей, зокрема майбутніх учителів музики, оскільки їхня професійна діяльність безпосередньо